

SCULPTURA DE ALTAR A BISERICII CATOLICE DIN LENAUHEIM (JUDEȚUL TIMIȘ)

Mihaela Vlășceanu

„Punct de întâlnire a culturii Occidentale cu cea a Europei centrale și Sud-Estice, într-un spațiu și un timp în evoluție spre modern”¹ evoluția Banatului, arie de convergență a civilizațiilor, s-a desfășurat la începutul secolului al XVIII-lea sub influența politicii reformiste a Casei de Austria.

Colonizările masive cu populație catolică² în noua zonă de interese avea să asigure consolidarea stăpânirii împărătești, urmând ca treptat cu ajutorul bisericii catolice să se atragă un număr tot mai mare de prozeiți în sfera de influență imperială. Pentru susținerea propagandei religioase se ridică începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea un număr mare de biserici în mediul rural, urmând modelul capitalei provinciei. Satul Lenuheim (Cetad)³ este pomenit în documentele vremii, menționându-se colonizarea sa cu elemente aduse din Lothringia, fiind înzestrat în timpul domniei Mariei Theresa (1740-1780) cu o biserică-tip⁴.

Historia Domus⁵ pomeneste că până la data ridicării bisericii (1778) sfântul protector al așezării a fost Ioan Nepomuk, dar odată cu ridicarea lăcașului de cult acesta se schimbă, devenind Sfânta Theresa de Avilla protectoarea Mariei Theresa, în onoarea căreia a fost ridicat monumentul de către împăratul Iosif al II-lea.

Biserica catolică din Lenuheim este a doua ctitorie imperială⁶ din Banat,

¹ Nicolae Boșan, *Contribuții la istoria iluminismului românesc*, Editura Facla, Timișoara, 1986, p. 8

² Prima perioadă a colonizărilor din Banat este tratată în extenso de către Aurel Țintă, *Colonizările habsburgice în Banat*, Editura Facla, Timișoara, 1972.

³ Karl von Möller, *Wie die Schwäbischen Gemeinden entstanden sind*, Timișoara, 1924, p. 148-155; Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor medievale din Banat*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1973, p.89

⁴ Adriana Buzilă, *Carl Alexander Steinlein, arhitect și inginer în Banatul secolului al XVIII-lea*, în *AnB*, Artă. S. N., volumul II, 1997, p.27

⁵ Menționează anul 1778 pentru ridicarea bisericii, an consacrat și de inscripția memorială de la intrare: D. THERESIAE TUTELARI / MARIA THERESIAE AUG. / HOC PIETATIS SUAE MONIMENTUM / D D D / ANNO R.S MDCCLXXVIII.

⁶ Adriana Buzilă, *Arhitectura – oglindă a diferitelor mentalități bănățene în secolul al XVIII-lea*, în *Ars Transilvaniae*, I, Cluj-Napoca, 1991, p.76.

proiectată de doi meșteri ce locuiau în provincie, abatele Gruber și J.G.Muller. Planul bisericii a fost întocmit de către Carl Alexander Steinlein, cunoscut autor al altor biserici din Banat: Iecca Mare, Săcălaz în județul Timiș și Neudorf, Sefdin și Frumușeni în județul Arad. Acoperită inițial cu o calotă eliptică, aceasta s-a prăbușit în 1823 fiind ulterior tăvănită.

Programul de austeritate social-economică și culturală instituit de Iosif al II-lea va avea influență și asupra provinciilor de graniță, barocul bănățean fiind o consecință a ideilor iluministe, o reacție clasicizantă la tradițiile și manifestările artistice anterioare considerate perimate.

Se păstrează caracterul ritual al bisericii și atașamentul față de imagini, dar se simplifică ceremonialul și implicit numărul lucrărilor ce animă cadrul de desfășurare a serviciului divin⁷.

Nu se cunoaște cu exactitate când a fost înzestrată biserica cu sculptura de altar.

Structura altarului principal (Pl. I, f. 1) păstrează elemente definitorii ale stilului baroc în ansamblul său compozițional. Astfel, acesta este încununat de un fronton decorat cu simboluri sugestive (inima înconjurată de nori învoluturați printre care străbat raze strălucitoare), simboluri ce constituiau suportul propagandei vizuale, cu rampanții sprijiniți pe antablamentul susținut de colonada dublă, tip întâlnit în centrul Europei la biserica Pelerinajului din Steinhausen⁸ (Germania). Frontonul este străjuit de acrotere ca și elemente decorative. Coloanele au capiteluri compozite, surmontate de rezalite proeminente.

În corespondența colonadei se află statui⁹ ce animă prospectul lucrării, acestea fiind adăugate compoziției în secolul al XIX-lea, înlocuindu-le probabil pe cele originale, astăzi dispărute. Structura părții mediane a altarului este similară cu cea întâlnită la abația benedictină din Banz (Germania)¹⁰.

Întreaga structură se reazemă prin intermediul predelei pe mensa retablului. Tabernacolul susținut de mensă prezintă același repertoriu de elemente decorative: capete de heruvimi, decoruri fitoforme, scoica (de tip murex) decorând nișa practică în mijlocul compoziției.

Ca formă, altarul principal poate fi încadrat în limitele unui semicerc, constituind suportul principal în desfășurarea scenografică interioară a bisericii.

Altarul principal este străjuit de două console laterale ce separă întreaga compoziție de peretele hemiciclului delimitând un spațiu de 1-1,50 m între acestea.

Acest tip de altar a cărui întreagă structură se sprijină prin intermediul predelei pe mensa altarului este întâlnit mai ales în zone din Slovacia de est¹¹.

⁷ Nicolae Sabău, *Sculptura barocă din România*, Editura Meridiane, București, 1995, p. 134.

⁸ Semnate de către Joseph Obletter.

⁹ Georg Mielke, *Baukunst in Deutschland*, Barock, E.A. Seeman Verlag Leipzig, 1963, p. 58.

¹⁰ Idem, *op.cit.*, p. 34.

¹¹ N. Sabău, *op. cit.*, p. 81

Compoziția altarului a fost realizată din lemn grunduit și vopsit, paleta cromatică cuprinzând culori complementare: albastru la fronton, roșu la plăcile decorate cu relief plat poleit.

Cele două altare laterale (Pl.I, f.2,3) prezintă aceeași structură și repertoriu decorativ, diferența constând dintr-o simplificare a modelului, colonada dublă fiind înlocuită cu o alternanță coloană-pilastru. Coronamentul are un fronton arcuit delimitat de pilaștrii sprijiniți pe volute stilizate ornamentate cu stucatură aurie, întreaga compoziție fiind decorată cu acrotere și având în centru un tablou votiv.

Al doilea registru, este format de coloane cu capitel compozit executate din lemn în alternanță cu pilaștrii din piatră roșie delimitând tabloul votiv central (pe latura nordică dedicat Fecioarei cu pruncul, pe cea sudică Sfântului Ioan Nepomuk). și altarele laterale sunt legate prin intermediul predelei de mensa altarului, având o secțiune ușor semicirculară. Elemente decorative fitomorfe, rocaille-uri sunt prezente subliniind relieful plat poleit practicat la nivelul frontonului și al mensei altarului. Pe mensa altarelor laterale se află două tabernacole de mici dimensiuni cu rol decorativ. Alături de altare în desfășurarea spațiului festiv din interiorul bisericii, amvonul ocupă un rol aproape la fel de important în susținerea propagandei catolice, pe lângă simbolistica imaginilor, cuvântul fiind vehiculul poruncilor scrise, accentuând rolul bisericii în viața spirituală a provinciei.

Amvonul suspendat (Pl.II, f.4) este prin formă tipic morfologiei baroc, coronamentul amplu este încununat de un fronton arcuit pe care este așezată o acroteră. Motive ornamentale ca: floarea de dovleac, frunzele de acant subliniază decorul. Baldachinul este decorat din abundență cu motive fitomorfe stilizate.

Piesa de mobilier liturgic separată cu rol decorativ (Pl.II, f.2) ilustrează tematica cu conținut simbolic a Pildelor: șarpele încolăcit pe Pomul Vieții. Un putto dolofan ce susține crucea așezat pe un trepied încununează compoziția.

Confesionalul (Pl.II, f.3), piesă de mobilier liturgic destinat spovedaniei, este reprezentat de aceeași structură morfologică ilustrată de celelalte compoziții, și anume, prezintă un coronament cu fronton arcuit ce delimitează un panou pictat străjuit de pilaștrii terminați în rampanți, cabina de „conversație“ fiind decorată cu elemente fitomorfe.

Repertoriul decorativ reținut în manifestare, tipologia altarelor întâlnită în nordul Banatului la Iecea Mare¹², Grabaș, Săcălaz, precum și prezența în această zonă a acestuia sugerează oportunitatea atribuirii acestor lucrări meșterului¹³ Konrad Staud, activ în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în nordul și centrul Banatului.

¹² Despre sculptura de altar a bisericii catolice din Iecea Mare, vezi Mihaela Vlăsceanu, *Sculptura de altar a bisericii catolice din Iecea Mare*, în *StIB*, XIX-XX, (1995-1996), 1999, p. 89-108.

¹³ Dr. Anton Peter Petri, *Biographisches Lexikon des Banater Deutchthums*, Th. Breit Druck-Verlag GmbH. Marquaststein, Germany, 1992, p. 1850

Pe baza analizei stilistico-formale se poate afirma că întreaga compoziție a sculpturii de altar a bisericii catolice din Lenauheim este opera unui singur artist / atelier aparținând mediului artistic provincial ce oglindește modul în care acțiunea dirijată de implementare a unui nou mod de viață tipic epocii barocului european, dar cu accente provinciale s-a manifestat într-un teritoriu nou în plină formare, deschis noului, un rol important în acest sens avându-l coloniștii sosiți în provincie odată cu armata imperială.

Afluxul de mână de lucru specializată este motivat de numărul mare de comenzi solicitate pe întreg cuprinsul Banatului, fiecare nouă localitate înzestrându-se cu o biserică ce constituia un șantier de absorbire a forței de lucru calificată.

THE BAROQUE ALTAR SCULPTURE FROM LENAUEIM (TIMIȘ COUNTY)

Summary

The Catholic Church from Lenauheim built in 1778 was endowed with altars similar in shape and style with others found in Banat at: Iecea Mare, Grabaț and Săcălaz.

The composition of the high altar presents two sculptures of Saint Mary and that of Jesus dating to the 19th Century, added at a later restoration of the structure.

The whole ensemble presents decorative elements characteristic of baroque as well as rococo styles that flourished at the end of the 18th Century in the province of Banat.

The provincial baroque style is illustrated by the sculpture of these altars and liturgic furniture, also with the confession cabinet, all examples of how a style that flourished in Central-Europe with over one century ago undergone a process of metamorphosis and transformed the exuberance into something calm, clear with degrees in evolution.

An attempt was made to build up a picture of prevailing patterns of the age, as found in the altar sculpture of the church from Lenauheim (Timiș county).

By the end of the seventeenth century there was a considerable reaction against the „extravagances“ of the baroque on Central-European level, in the province of Banat, we can observe a more rational attitude in art, as a result of Illuminist ideas.

1

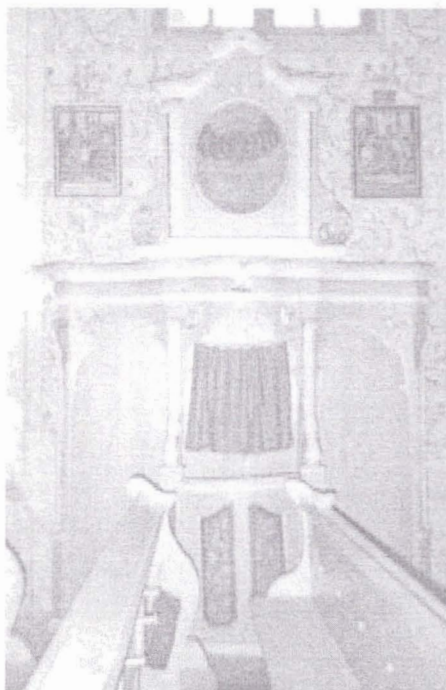

2

3

Pl.1 Fig. 1. Altarul principal, biserica catolică din Lenaueim (județul Timiș). The high altar sculpture from the Catholic Church from Lenaueim (Timiș County); Fig. 2. Altarul lateral, partea epistolară (dreaptă). The Southern side altar sculpture; Fig. 3. Altarul lateral, partea evangheliară (stânga). The Southern side altar sculpture

3

1

2

Pl.II. Fig. 1. Amvonul. The pulpit; Fig. 2. Piesă de mobilier liturgic cu rol decorativ. Decorative piece of church furniture; Fig. 3. Confesionalul. Confessional furniture